

Pau i bé! Quin és el sentit d'aquesta salutació?

A l'Edat Mitjana, en temps de sant Francesc, hi havia una mena de trobador que anava cridant pels pobles «pau i bé». El franciscanisme va assumir aquesta expressió per a la seva espiritualitat i moviment cultural.

En rebre el Premi ICIP Constructors de Pau 2015, vostè va dir que «la pau és la gran utopia que ens interpel·la d'arrel i sedueix». Quins elements la fan possible?

Entenc la pau com un procés. No és estàtica, sinó que és un procés vital que s'identifica amb la mateixa vida que és creixença, moviment, creativitat, interrelació, harmonia. És d'alguna manera allò que presideix l'univers en el seu secret i en la seva intimitat. Aquelles voluntats, sensibilitats i moviments impulsius —espirituals, culturals— que insereixen en aquesta línia secreta de creixença són els constructors de pau. La pau no és tranquil·litat, sinó que és efervescència, moviment sempre en marxa vers aquesta utopia del secret del misteri, que evidentment per al creient és el principi que tot ho presideix, i per al no creient és aquest punt de referència vers el qual ens encaminem. En diem utopia de pau.

Per construir la pau cal estar en pau amb un mateix?

La pau és fonamentalment vida i testimoniatge. Quan assistia a les grans convencions sobre la pau, el que m'interessava no eren les elucubracions o especulacions d'uns i altres, sinó el seu interès a establir un punt de coincidència, una sintonia perfecta, en què tots es trobessin des del punt de vista de l'experiència humana, que, en definitiva, és una experiència relacional.

La pau es conrea primerament a la infància. És determinant? Vostè va viure en una família en pau?

Moltíssim. La meua primera pau és una pau familiar. Neixo en una família d'una parella que s'estima, que va festejar durant deu anys, que tenia la il·lusió del primer fill. Tant la meua germana com jo vam néixer al setembre en un poble de pagès, és a dir, al temps de la verema. En aquella època, les abelles que volten pels coves de raïm van tan llamineres de most que no tenen ni esma de picar o de posar el fibló. Una vida endolcida, una vida realitzada, una vida equilibrada no té esma de fer mal.

El juny del 1939 ingressà a l'escola dels Caputxins de les Borges Blanques. Va descobrir un tarannà diferent d'Església?

L'any 1939 els Caputxins van obrir l'escola a les Borges a tothom, sense cap mena de discriminació. Al poble, evidentment, hi havia gent maltractada, ressentida, que mútuament s'odiava. Recordo el director de l'escola passejant pel claustre tot posant pau entre persones enfrontades. Els caputxins van tenir una actitud d'obertura, de diàleg, d'acceptació, de catalanitat que no es va perdre mai, i amb una religiositat que respirava fejecisme.

El seu pare, que mostrava sintonia amb l'anticlericalisme de l'època, no es va prendre gaire bé que vostè optés per la vida religiosa. Ho van viure amb pau a la seva família?

Sí. Els pares no eren iguals. El pare tenia una sensibilitat de treballador, de progrés, de drets humans, d'honestedat, valors rebuts de la il·lustració. La mare era, en canvi, una dona interioritzada, que pregava i per conseqüent tenia una sensibilitat que anava més a fons de l'experiència humana. S'avenien molt. Aquell ambient em va fer sensible a les exigències i a les sintonies que et porten a la pau. Això em va predisposar, en converses amb el meu amic Jaume Vallès, a la vida religiosa. El

Jaume, membre d'Acció Catòlica, tenia una il·lusió de vida familiar profunda. Jo m'hi sentia en sintonia però des d'un altre desig de més llibertat, de més volada. A l'escola dels Caputxins de les Borges ja havia rebut el missatge evangèlic. Sant Francesc d'Assís representava per a mi una mena d'atractiu, de punt de referència, d'il·luminació, que em va portar a sentir la crida a la vida franciscana. El pare no se n'adonava, però la mare, sí. Ella va entendre de seguida que em passava alguna cosa, ho devia comentar amb el pare i ell s'hi va revoltar. Va començar a buscar arguments en contra: no tenia 18 anys, era l'hereu, els amics l'avergonyien... però mentrestant la mare em preparava l'equipatge. I quan va arribar el moment, el pare va reaccionar amb una línia de consens que demostrava la seva honestedat, rectitud i dignitat d'home. «El que vas a fer no m'agrada, però mai que rectifiquis, aquesta és casa teva.»

Vostè ha estat testimoni de la guerra civil, la postguerra i la Segona Guerra Mundial. Això marca una trajectòria?

Doncs sí. Recordo un dia de primers de gener del 1939, l'avi i jo havíem sortit als plans de l'Albi. Asseguts, vigilàvem les mules, i en aquell moment van comparèixer els bombarders alemanys *Stuka* vomitant sobre el poble la seva càrrega mortífera. «Avi, esteu trist?», li vaig preguntar. «Sí, Joan, això és el final, d'aquesta no sé si ens en sortirem.» Per tant, la guerra va ser un impacte emocional terrible. Al primer bombardeig al meu carrer va haver-hi 40 morts, en un poble de 5.000 habitants. I senties els xiscles, la polseguera, i la gent que deia: «Que acabi la guerra, no importa qui guanyi.» Per tant, sentia un refús instintiu a la guerra, perquè la guerra és un infern. No hi ha ni vencedors ni vençuts, tots som perdedors.

El papa Francesc parla avui d'una tercera guerra mundial en fascicles.

La Segona Guerra Mundial, com la primera, va ser de blocs enfrontats, mentre que actualment hi ha un fraccionament terrible. Hi ha guerra als països nous de l'Àfrica, al món àrab també s'hi viu una guerra interna, i cal sumar-hi les hostilitats entre les potències occidentals. No hem resolt el problema de la reconciliació, de la justícia i de la pau, no hi ha arbitratge internacional sobre els temes de conflicte.

Vostè va ser consiliari de Pax Christi, des del 1956, un moviment internacional nascut arran de la Segona Guerra Mundial per treballar la pau i la reconciliació.

Jo venia tocadet de la tensió antropològica entre cultura castellana i cultura catalana que havia viscut en pròpia pell a Salamanca, on vaig constatar que respecte de la catalanitat i de Catalunya hi havia una mala disposició evident. A l'etapa de Roma vaig descobrir un clima de recuperació democràtica, de llibertat, de diàleg i debat, d'una Església que esperava una renovació. L'any 1955 vaig arribar amb aquests antecedents a Barcelona. Em va venir a trobar Víctor Seix, un dels responsables de Pax Christi, un moviment laic catòlic internacional que en aquella època permetia una obertura. Entre les iniciatives que

EL CAPUTXÍ JOAN BOTAM HA REBUT EL PREMI ICIP CONSTRUCTORS DE PAU 2015

«Una vida endolcida i esma de fer

El pare Botam va rebre el Premi ICIP Constructors de Pau en un acte celebrat al Parlament de Catalunya el 12 d'abril.

«Pau i bé!», li diem al pare Joan Botam quan surt a rebre'ns a la seva cel·la dels Caputxins de Sarrià. Malgrat que està delicat de salut, no ha dubtat a concedir-nos aquesta entrevista amb motiu del premi Constructors de Pau 2015, concedit per l'Institut Català Internacional per la Pau. La salut és delicada, però la seva vitalitat i memòria prodigiosa es mantenen en bon estat de forma. Botam farà 90 anys el proper 21 de setembre, un temps que per als que són de pagès com ell, nascut a les Borges Blanques, remet a la verema i a la dolçor embafadora del raïm.

da no té mal»

vam dur a terme, cal destacar les rutes de la pau que podien ser locals o internacionals. L'any 1960 vam organitzar la ruta de Montserrat, que recorregué tot Catalunya i en la qual vaig introduir el tema de la no-violència activa, dels moviments de resistència pacífica, d'objectió de consciència, de la consciència moral, de l'ètica cristiana. Va venir després l'encíclica *Pacem in terris*, de Joan XXIII, i va ser un bàlsam.

Posteriorment es va crear l'Institut

Víctor Seix de Polemologia.

L'any 1967 Víctor Seix va morir a Frankfurt d'un accident de tramvia. Pax Christi va crear l'Institut Víctor Seix de Polemologia, amb l'objectiu d'estudiar l'arrel dels conflictes per tal d'anticipar-s'hi. Calia anar a les arrels des del punt de vista antropològic, històric, social i econòmic. De fet, quan vaig arribar al noviciat caputxí d'Arenys de Mar l'any 1945, aquesta idea germinal de la pau se'm va il·luminar com un do de Déu per a la humanitat i per a la història. Aquest do el vaig veure d'entrada des de sant Francesc com alguna cosa còsmica. En el càntic de sant Francesc («germà sol, germana lluna, germanes estrelles, germana mare terra, germans els que es reconcilien per amor») hi ha una visió d'univers creat del qual formem part. Així com podem parlar de pau còsmica, també podem fer-ho de pau històrica, de pau humana, de pau reconciliada, en definitiva, d'una pau sense adjectius.

Té sentit ser pacifista avui dia?

El moviment per la pau no ha mort, hi ha un moviment dispers, potser no gaire connectat ni organitzat, però hi ha ganes i insistència de pau. Quan des de Roma em mirava Catalunya en la perspectiva del retorn, vaig tenir la sort de comptar amb el mestratge del pare Miquel Batllori, que em va dirigir la tesi, *Arnau de Vilanova, moralista*, i amb el qual passava llarguíssimes estones de conversa. Em deia: «A Catalunya no s'introduirà mai la violència, perquè Catalunya és profundament contrària a la guerra.» Ha patit les guerres, mai no n'ha vençut cap i, per tant, està en el bon camí del refús instintiu a la violència. Després de presentar la tesi, un membre del tribunal em va dir: «Ara arribaràs a Catalunya, et faran provincial i tota aquesta recerca s'haurà acabat.»

I així va ser!

No me'n pendeixo. M'han elegit democràticament en cinc ocasions. No m'hi he pogut negar, perquè no pots posar-te d'esquena a la realitat de la vida, de la societat, de la teva fraternitat.

Quan a vostè li va tocar enfrontar-se al règim arran de la Caputxinada, tenia dubtes?

Ni dubtes ni certeses, no era un plantejament conceptual. En certs moments no tens temps de pensar. De tu ha de sortir una cosa de la teva dignitat, de la teva identitat, de la teva forma de ser.

Vostè és president del Centre Eumènic de Catalunya. Com les esglésies cristianes poden parlar de pau i reconciliació si prèviament no estan reconciliades?

El moviment ecumènic va néixer l'any 1955 als Caputxins de Sarrià quan va comparèixer el pastor luterà suec Gunnar Rosendal. Amb ell vam incentivar les primeres relacions ecumèniques, que no eren per motius creients, sinó per la defensa dels drets humans. Pax Christi treballava per la pau, però aquí a casa teníem problemes al nostre abast, ciutadans com els protestants que eren discriminats, perseguits, maltractats i ofesos. T'asseguro que les primeres vegades que vaig participar en un acte ecumènic em tremolaven les cames. Era tan nou poder pregar amb un creient que tenia una altra adjectivació. Era tan impactant tenir consciència que estaves cometent un acte delictuós. Després va arribar el Concili Vaticà II i ens va aportar més profunditat ecumènica. Si no responem a la pregària de Jesús que tots siguem u no serem capaços de ser creïbles.

El pas següent ja és amb les altres religions.

Després de la pregària d'Assís convoca-da l'any 1986 per Joan Pau II, el cardenal Narcís Jubany em va encomanar d'organitzar una pregària interreligiosa a la catedral de Barcelona. Ja em tens buscant jueus, budistes, musulmans, quàquers, adventistes... en vaig reunir disset.

Quin va ser el moment més complicat?

A mesura que els participants arribaven al Palau Episcopal, el cardenal Jubany es va adonar de la presència dels Hare Krishna. Va dir que si hi eren ells, ell no sortia. Li vaig dir: «Si traiem aquests, els trec tots.» Al final s'hi va avenir. Un altre moment delicat va ser a l'hora de disposar les disset denominacions al voltant del presbiteri de la catedral. El cardenal es volia cons-

Sant Francesc d'Assís representava una mena d'atractiu, de punt de referència, d'il·luminació

La guerra és un infern; no hi ha ni vencedors ni vençuts, tots som perdedors

En certs moments no tens temps de pensar. De tu ha de sortir una cosa de la teva dignitat, de la teva identitat, de la teva forma de ser

No pot ser que en nom de Déu es mati el germà, no hi ha cap motiu que ho justifiqui

tituir al mig. «Aquestes persones no són feligresos seus, vostè ha d'exercir d'amfitrió però no de president de la pregària», li vaig dir. Finalment també hi va accedir.

Coincidint amb els Jocs Olímpics va néixer el Centre Abraham. Els intents perquè mantingués la vocació ecumènica i interreligiosa no van reeixir. Per què?

El Centre Abraham va ser molt ben construït, però amb pocs recursos. Aquí va haver-hi l'equivocació. L'alcalde Pasqual Maragall va cedir els terrenys a l'arquebisbat de Barcelona amb el compromís que, després dels Jocs Olímpics, el Centre Abraham esdevingués parròquia. Nosaltres, però, havíem preparat un projecte d'actuació, de presència i d'integració per tal de prosseguir amb l'experiència dels Jocs Olímpics i fer del Centre Abraham un referent de retrobament, d'interreligiositat i de multi-

L'entrevista

culturalitat. Quan el cardenal Ricard M. Carles va ser nomenat arquebisbe de Barcelona s'hi va negar.

L'any 2004 es va celebrar el IV Parlament de les Religions a Barcelona, què va significar?

Convidat per l'Ajuntament de Barcelona, vaig participar l'any 1999 al III Parlament de les Religions del Món celebrat a Ciutat del Cap. Vam veure que era la gran oportunitat d'obrir Barcelona a la seva vocació mediterrània i universal de pau i bé. Per això, vaig enviar una carta al director executiu del Parlament, a Chicago, manifestant l'interès de la ciutat de Barcelona per acollir l'esdeveniment, sota el paraigua del Fòrum Universal de les Cultures 2004. Vam oferir l'experiència més reeixida del Fòrum, ja que va reunir més de 800 inscrits de tota procedència.

Per aconseguir la candidatura d'organitzar el IV Parlament de les Religions, vostè va apel·lar a les arrels històriques de Catalunya.

Des del punt de vista de la cultura i del pensament, la Catalunya medieval era una cultura de pau. El gran objectiu de Ramon Llull era la conversió del món perquè hi hagués pau; Arnau de Vilanova tenia la idea de la veritat de l'Evangeli, la concòrdia, la pau i la bondat; i Francesc Eiximenis treballava per la pau i la convivència a les ciutats.

Guarda relació amb el que m'ha comentat abans de la «tensió antropològica» entre castellans i catalans?

Crec que sí. Europa està configurada per pobles, i n'hi ha de més bel·licosos que altres. Crec que els castellans han nascut de la contesa, des d'Astúries fins al sud han viscut sempre en un clima de conquesta, de militarisme, de cavallerositat, de guerra. Això els dona un aire de poder, de superioritat.

I els almogàvers?

Eren unes forces assalariades a càrrec d'almiralls com Roger de Llúria i Roger de Flor, sicilians a les ordres dels reis de Catalunya i Aragó. Quan Roger de Flor, el seu líder, va ser assassinat a Adrianòpolis, es va desfermar la venjança catalana que, de fet, no era catalana sinó dels almogàvers. Van fer autèntiques barbaritats. L'any 1982 una cinquantena de catalans i catalanes vam visitar el monestir de Simonos Petra, al Mont Athos, amb esperit de reconciliació.

Així com les religions havien de ser constructores de pau, ara són instrumentalitzades al servei de la guerra.

Aquest és un dels drames i tergiversacions més malèfiques que es pot fer de l'experiència creient. No pot ser que en nom de Déu es mati el germà, no hi ha cap motiu que ho justifiqui. En aquest sentit, no pot ser que els líders religiosos es deixin ensarronar per interessos espuris.

Amb l'onada d'atemptats terroristes de tipus jihadista, com veu els propers anys?

Tot i que és terrorífic, no ho és tant com els bombarders *Stuka*, Hiroshima i Nagasaki, Auschwitz. L'experiència humana, en la seva potencialitat, segons l'orientació que prengui, dona aquestes sorpreses. Malgrat tot, la meua fe cristiana em fa ser optimista en el futur. Des d'aquesta potencialitat de fe, de positivitat i de predisposició, penso que és més el bé que hi ha que el mal. Per tant, no em deixo impressionar. Em fa mal, em dol, ho considero una estupidesa, però no m'aturo. Aquestes contradiccions i paradoxes em demostren que el món és viu i té possibilitats. Tot està per fer, tot és possible.